

Τσιαρτσιαμπάς

ο τόπος και οι άνθρωποι

Δήμος Κοζάνης

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού

σε συνεργασία με το

Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας

της Ακαδημίας Αθηνών

Κοζάνη 8 Σεπτεμβρίου 2010

ώρα 8μμ

Αίθουσα Τέχνης

Δημος Κοζανης

Χαιρετισμός
Λάζαρος Μαλούτας
 Δήμαρχος Κοζάνης

Η καταγραφή και ανάδειξη της πολιτιστικής μας ταυτότητας και κληρονομιάς αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες της πολιτιστικής πολιτικής του Δήμου μας.

Με τη στήριξη και προβολή των λαϊκών δρωμένων - έθιμα της Αποκριάς, Λαζαρίνες, Μωμόγεροι - αλλά και την ενίσχυση της δράσης των πολιτιστικών συλλόγων στοχεύουμε στην ενδυνάμωση της "τοπικής μνήμης". Ο τόπος μας είναι οι άνθρωποι, είναι η ντοπιολαλιά τους, είναι οι παραδόσεις μας και οι μνήμες που από γενιά σε γενιά υφαίνουν την ταυτότητά μας.

Σ' ένα Δήμο που άνοιξε και θα ξανανοίξει την αγκαλιά του σε κοινότητες με ευρύ πολιτισμικό χαρακτήρα, το αφιέρωμα στον Τσιαρτσιαμπά έρχεται να επισφραγίσει τη συνύπαρξη, πέρα από διοικητική πράξη σε κοινωνική όσμωση. Γιατί ένα πράγμα είναι γεγονός. Δεν μας ένωσε η διοικητική πράξη του Καλλικράτη. Μας ενώνουν οι ανθρώπινες σχέσεις, ο αθλητισμός, η εκπαίδευση, ο πολιτισμός και ένα σωρό άλλα πράγματα. Μας ενώνει εν τέλει η ίδια η ζωή, οι κοινές μας αξίες και τα κοινά μας οράματα.

Από την Αιανή ως τη Μεταμόρφωση κι από τον Κρόκο ως τον Πύργο, από τον "τρύγο" ως τη "χάσκα" και από τα "χελιδονίσματα" ως την "περπερούνα", θα ταξιδέψουμε στη λαϊκή παράδοση του Τσιαρτσιαμπά μέσα από τον κύκλο της ζωής και θα δώσουμε όλοι τα χέρια σ' ένα νέο κύκλο όπου "χίλιοι καλοί χωρούν" !

Χαιρετισμός

Νικολέττα Μπουμπόναρη

Αντιδήμαρχος Κοζάνης

Ο «Τσιαρτσιαμπάς» αποτελούσε ανέκαθεν στη συνείδηση όλων μας μία πολιτισμική ενότητα, που οι επιμέρους περιοχές του είχαν όμοιες συνήθειες, όμοια έθιμα, κοινό γλωσσικό ιδίωμα και κοινή ιστορία. Το τοπωνύμιο της περιοχής εντοπίζεται από την Τουρκοκρατία, συνεχίζουμε όμως μέχρι και σήμερα να την αποκαλούμε έτσι, εννοώντας την περιοχή από το Χρώμιο μέχρι τον Πύργο και να την θεωρούμε όλοι μια ξεχωριστή περιοχή με σημαντικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία οι κάτοικοι κατάφεραν –ευτυχώς- να τα διατηρήσουν μέχρι σήμερα.

Ποτέ όμως μέχρι τώρα δεν υπήρξε μία συνολική καταγραφή των ιδιαίτερων αυτών στοιχείων του «Τσιαρτσιαμπά», ούτε μία συνολική παρουσίασή τους για να γίνουν ευρέως γνωστά.

Ως Αντιδήμαρχος Πολιτισμού του Δήμου Κοζάνης, θεώρησα ότι άξιζε να αναζητηθεί ο κατάλληλος τρόπος για να καταγραφεί και να παρουσιαστεί όλο αυτό το πολύτιμο υλικό. Ήθελα όμως η παρουσίασή του να έχει έναν χαρακτήρα διαφορετικό από τις καθιερωμένες μουσικές εκδηλώσεις ή τα συνήθη αφιερώματα. Στόχος μου ήταν η εκδήλωση αυτή να αποδοθεί με τέτοιο τρόπο, όπου θα υπάρχει η δυνατότητα να συμμετέχουν πολιτιστικοί σύλλογοι, άνθρωποι της περιοχής, αλλά και φορείς ώστε να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε όλοι μαζί έναν θεσμό.

Έναν θεσμό, που κάθε χρόνο θα έχει να μας επιδείξει ένα ακόμη ιδιαίτερο στοιχείο της περιοχής και όλη αυτή η καταγραφή στοιχείων να είναι πλέον επίσημη και να γίνεται από πιστοποιημένους φορείς.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά τους συνεργάτες μου Αλέξανδρο Πελέκα και Γιώργο Τούνα, διότι αυτοί ήταν οι εμπνευστές αλλά και οι σχεδιαστές του προγράμματος και της εκδήλωσης. Η ιδέα τους αποτέλεσε καταλύτη για την επίτευξη του σκοπού μας και είναι αυτή που κάναμε πράξη όλοι μαζί στη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και καταφέραμε να δημιουργήσουμε μια παράσταση, που με τη στήριξη των πολιτιστικών συλλόγων μπορεί να συνεχιστεί και να γίνει ένας θεσμός που θα στηρίζεται στην επιστημονική καταγραφή και έρευνα και θα αποτελεί κοινό τόπο όλων των συλλόγων.

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής που εθελοντικά και με μεγάλο ενδιαφέρον στήριξαν την προσπάθειά μας, το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και ιδιαίτερα την ερευνήτριά του και επιστημονική υπεύθυνη του προγράμματος Δρ. Ζωή Μάργαρη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

Χαιρετισμός

Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη

Διευθύντρια

Του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας -
Ακαδημία Αθηνών

Το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης του λαϊκού πολιτισμού, παρακολουθεί τις κοινωνικές αλλαγές και τις επιπτώσεις τους στην διατήρηση και μεταφορά στις νέες γενιές των στοιχείων, που διέσωσε μέχρι σήμερα η προφορική μνήμη, διαδικασία που στις παραδοσιακές κοινωνίες ήταν βιωματική και γινόταν απλά από γενιά σε γενιά.

Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της πολυπολιτισμικότητας των νέων κοινωνιών, με την υποχώρηση των οικογενειακών δομών, θεωρεί ότι η παιδεία, η τοπική αυτοδιοίκηση, ως θεσμός, που ενδιαφέρεται για τον λαϊκό πολιτισμό και την διατήρησή του και οι πατριδοτοπικοί-εθνοτοπικοί σύλλογοι, που και σε άλλες κρίσιμες περιόδους λειτούργησαν με βάση τις αρχές του υγιούς εθελοντισμού, είναι οι φορείς, οι οποίοι μπορούν να αναχαιτίσουν την εξαφάνιση των τοπικών πολιτισμών.

Συνειδητοποιώντας ότι η επιστημονική γνώση του αντικείμενου μεγιστοποιεί τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους για την διάσωση και προβολή του παραδοσιακού πολιτισμού, η τοπική αυτοδιοίκηση και τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι, κατά την τελευταία δεκαετία, αναζητούν συνεργασία με επιστημονικούς φορείς. Το Κέντρο Λαογραφίας διαβλέποντας την δυναμική τους συμβολή στο μέλλον στον τομέα των τοπικών πολιτισμών συνεργάζεται μαζί τους προκειμένου το έργο τους να ενδυναμωθεί και να έχει ανταπόκριση στη νέα γενιά.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, της οποίας τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά, έχει δημιουργηθεί μια σειρά μονοθεματικών μουσείων στην περιφέρεια (Παλιόχωρα Χανίων Κρήτης: Μουσείο των Ακριτών της Ευρώπης, Αμφίκλεια Φθιώτιδας: Μουσείον του Άρτου, Καφαλιανά Ρεθύμνης: Μουσείο της Ελιάς), έχει καθιερωθεί η εκδοτική σειρά «Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού», αιμοδότης της οποίας είναι κατά κύριο λόγο η Τοπική Αυτοδιοίκηση, έχουν πραγματοποιηθεί εκθέσεις, συνέδρια και ημερίδες και έχει διατεθεί σελίδα στην δικτυακή του πύλη (www.kentrolaografias.gr) για τις συνεργατικές αυτές δραστηριότητες.

Η πρόταση για συνεργασία με τον Δήμο Κοζάνης και τον δραστήριο δήμαρχο κ. Λάζαρο Μαλούτα καθώς και την αντιδήμαρχο κ. Νικολέττα Μπουμπόναρη, υπεύθυνη για θέματα Πολιτισμού και Λαογραφικών Εκδηλώσεων, για την εκπόνηση πρότυπου ερευνητικού προγράμματος με θέμα τον Τσιαρτσιαμπά, θεωρούμε ότι αποτελεί μια καλή ευκαιρία να στηρίξουμε επιστημονικά σοβαρές προσπάθειες της τοπικής αυτοδιοίκησης για την προβολή του λαϊκού μας πολιτισμού.

Τσαρτσιαμπάς: Ψηφίδες Πολιτισμού

Ζωή Ν. Μάργαρη

Ερευνήτρια

Του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας -
Ακαδημία Αθηνών

Η σύνθετη ανθρωπογεωγραφική οντότητα του Τσαρτσιαμπά, έχει αποτελέσει ερευνητικό πεδίο πολλών και διαφορετικών επιστημονικών κλάδων με σημαντικότερα ευρήματα στους τομείς της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της γλωσσολογίας, της λαογραφίας και πρόσφατα της πολιτισμικής και κοινωνικής ανθρωπολογίας.

Στο πλαίσιο των προσωπικών ερευνητικών μου αναζητήσεων είχα την τύχη να επισκεφτώ αρκετές φορές την περιοχή, προκειμένου αφενός να παρακολουθήσω από κοντά λαϊκά δρώμενα και τελετουργίες και αφετέρου να λάβω μέρος σε Συνέδρια και Ημερίδες που διοργανώνουν συχνά τοπικοί φορείς.

Έτσι, όταν η Αντιδήμαρχος Νικολέττα Μπουμπόναρη και οι συνεργάτες της ΔΕΠΑΚ μοιράσθηκαν μαζί μου την ιδέα πραγματοποίησης ενός Αφιερώματος στον Τσαρτσιαμπά, το ερευνητικό μου ενδιαφέρον αναζωπυρώθηκε. Η πλούσια δράση της ΔΕΠΑΚ για την προβολή και την προώθηση της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού της περιοχής, σε συνδυασμό με άμεση ανταπόκριση των μελών της επιστημονικής κοινότητας και τη συγκινητική γνοιάση και υποστήριξη των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων και σωματείων που αγκάλιασαν την προσπάθεια, υπήρξαν παράλληλα κινητήριος μοχλός και εγγυητές του εγχειρήματος.

Η τιμητική πρόσκληση να συντονίσω και να επιμεληθώ επιστημονικά το εν λόγω εγχείρημα που ακολούθησε, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και αναστοχασμού. Σε άμεση συνεργασία και διαδραστική επικοινωνία με το σύνολο των συμμετεχόντων, η αρχική ιδέα αναδιαμορφώθηκε προκειμένου να εξυπηρετήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους υψηλούς ερευνητικούς και καλλιτεχνικούς στόχους των συντελεστών.

Έτσι "γεννήθηκε" ένα φιλόδοξο, πιλοτικό ερευνητικό πρόγραμμα αφιερωμένο στην τοπική ιστορία και τον πολιτισμό του Τσαρτσιαμπά με διττή στοχοθεσία. Αφενός το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων διεπιστημονικής και συγκριτικής έρευνας στην περιοχή σε συνεργασία με εξειδικευμένους φορείς και ειδικούς επιστήμονες και αφετέρου την διοργάνωση επιστημονικών συναντήσεων, εκδόσεων και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων που θα συμβάλλουν στην ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτισμικής φυσιογνωμίας της περιοχής.

Ακολουθώντας τις επιταγές των τοπικών φορέων, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε εξ' αρχής, στην λαογραφική προσέγγιση του Τσιαρτσιαμπά. Για την πραγμάτωση της παραπάνω σύλληψης αξιοποιώντας την ιδιότητά μου ως Ερευνήτρια του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών απευθύνθηκα στην Διευθύντρια, κα Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, η οποία υποστήριξε ένθερμα την ιδέα, εντάσσοντας το πρόγραμμα στις δραστηριότητες του Κέντρου.

Έτσι, σε συνεργασία και με την επιμέλεια του Κέντρου Λαογραφίας πραγματοποιήθηκαν κατά τους θερινούς μήνες τρεις πολυήμερες λαογραφικές αποστολές σαρωτικού τύπου, οι οποίες απέφεραν εξαιρετικής σημασίας ευρήματα. Παράλληλα, υπό την εποπτεία Κέντρου που αποτελεί τον Εθνικό Φορέα Τεκμηρίωσης του Λαϊκού Πολιτισμού, ξεκίνησε το δύσκολο έργο του εντοπισμού, της ψηφιοποίησης και της ηλεκτρονικής καταλογογράφησης αρχειακού υλικού φορέων και ιδιωτών της περιοχής, με στόχο τη δημιουργία πολυμεσικής βάσης δεδομένων και εκδόσεων.

Εκκινώντας από τα προαναφερθέντα, με την αμέριστη υλική και ηθική υποστήριξη της ΔΕΠΑΚ δρομολογήθηκε η πρώτη καλλιτεχνική εκδήλωση του Προγράμματος που συνοψίζει εικόνες και ήχους του Τσιαρτσιαμπά. Πρωτοτυπώντας, επιλέξαμε να υπηρετήσουμε τους στόχους του Προγράμματος συνδέοντας δημιουργικά την έρευνα και την καλλιτεχνική δημιουργία.

Έτσι, οι παραστασιακές επιτελέσεις των συντελεστών διανθίζονται με αποσπάσματα από τις επιτόπιες καταγραφές και διαπλέκονται με οπτικό αρχειακό υλικό προκειμένου να μας ταξιδέψουν, στον παλιό και σύγχρονο Τσιαρτσιαμπά. Γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας, στιγμιότυπα του αγροτικού και του ποιμενικού βίου, δρώμενα, αφηγήσεις, τραγούδια και χοροί, ως ανθολογημένες ψηφίδες του πολιτισμού της περιοχής συνθέτουν την παράσταση που θα παρακολουθήσετε.

Η παράσταση, που επιμελείται σκηνοθετικά η Ελπίδα Σκούφαλου, αντλεί την έμπνευσή της από τους ανθρώπους και τον τόπο και ακολουθεί τη ζωή των κατοίκων του Τσιαρτσιαμπά στον εορταστικό και εργατικό κύκλο του χρόνου. Στο πρώτο μέρος θα παρακολουθήσετε έθιμα του φθινοπώρου και του χειμώνα ενώ στο δεύτερο έθιμα της άνοιξης και του καλοκαιριού.

Πρόγραμμα παράστασης

Α΄ Μέρος: Φθινόπωρο & Χειμώνας

1. **Τσιαρτσιαμπάς: Τόπος, Εικόνες & Τοπωνύμιο**
αφηγείται ο Ναπολέων Κοντός, Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου "Αλιάκμων"

2. **Αγροτικός βίος: Αμπελουργία**

2.1. **Δρώμενα του Τρύγου**

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο "Μέγας Αλέξανδρος"
Λευκοπηγής

Μπαίνω μεσ' στ' αμπέλι

Αμπέλι μου φαρδόφυλλο

2.2. **Παρασκευή παραδοσιακών γλυκισμάτων με μούστο**

ερμηνεύει ο Όμιλος Γυναικών Καρυδίτσας

Κέρνα μας κέρνα μας

Ποιος είδε πράσινο δεντρί

3. **Φθινοπωρινές Γιορτές: Σύναξις Παμμεγίστων Ταξιαρχών**

3.1. **Να΄ μαν απ΄ του Πηλουρί**

τραγουδά η Βαΐα Τότσκα από την Κερασιά

3.2. **Πανηγύρι του Ιερού Ναού των Ταξιαρχών στην Κερασιά**

Παρασκευή εδεσμάτων: Γίδα βραστή με τραχανά

από τον όμιλο κατοίκων της Κερασιάς

Σε περιβόλι μπαίνω

Μπεράτι

4. **Δρώμενα του Δωδεκαημέρου:**

4.1. **Αφήγηση για τα Κόλιαντα και τα Σούρβα**

αφηγείται ο Γιώργος Γκόγκος από το Κοντοβούνι

4.2. **Αγερμικά Δρώμενα: Σούρβα**

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Άνω Κώμης

Σήμερα Ηλίου μέρα

4.3. **Αφηγήσεις για τον ποιμενικό βίο**

αφηγείται ο Γιώργος Μεντελής από το Κτένι

4.4. **Έθιμα της Πρωτοχρονιάς: Το "Αρνόψωμο"**

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο "Αναγέννηση" Κτενίου
Άγιος Βασίλης έρχεται Γενάρης ξημερώνει

4.5. **Αφηγήσεις για "Μαγικά Όντα"**

αφηγούνται οι: Στυλιανή Παπαδοπούλου, Φωτεινή

Νταζάνη, Ευαγγελία Παπαδοπούλου, Δήμητρα

Παπαχαρισίου, Στυλιανή Βίλδου και ο Γιάννης Τσιγιάννης

από την Καισαρεία

5. Χειμερινές Γιορτές:

5.1. Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου - Το Έθιμο της Αγάπης
από τον Πολιτιστικό Σύλλογο "Μέγας Αλέξανδρος"

Λευκοπηγής

Σε τούτη την τάβλα που' ρθαμε

Κάτω στον Άγιο Πρόδρομο

Τσάμικο

5.2. Αφηγήσεις για τον Άγιο Νικάνορα

αφηγούνται οι Δημήτριος Παλαμάς από την Άνω Κώμη και
Γρηγόρης Τζαναμπέτης από την Αιανή.

Το απολυτίκιο του Αγίου Νικάνορα ψάλουν οι μοναχές της
Ιεράς Μονής Κοιμήσεως της Θεοτόκου Μικροκάστρου

6. Παιδικά Παιχνίδια

παίζουν τα παιδιά του Πολιτιστικού Συλλόγου Κήπου

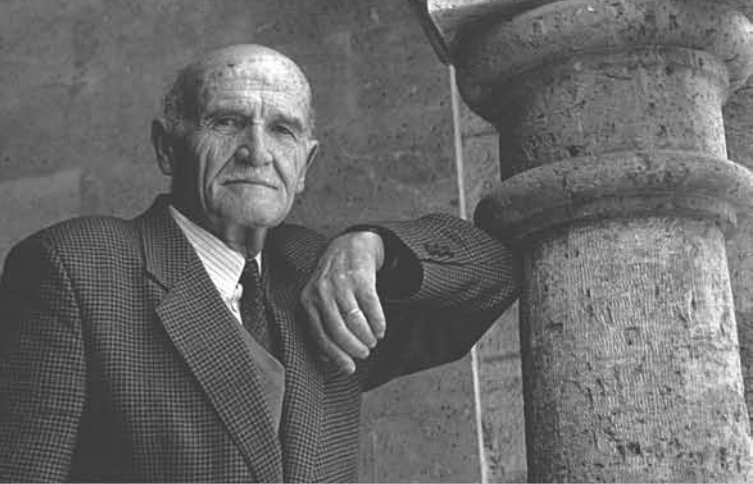
7. Δρώμενα της Αποκριάς

ερμηνεύουν οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι Καισαρείας και Ροδιανής
Μηλίτσα

Χάσκα

Στην Κρασιά καλό χουριό

Διάλειμμα

Β΄ Μέρος: Άνοιξη & Καλοκαίρι

8. **Αφιέρωμα στον Δάσκαλο Κωνσταντίνο Σιαμπανόπουλο**
τραγουδά η Στέλλα Γκουρτζιούμη

9. **Στιγμιότυπα του αγροτικού βίου: Ξεφλούδισμα Κρόκου**
από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Κρόκου "Ιωακείμ Λιούλιας"

10. **Χελιδονίσμα της Πρωτομαρτίας**
από την παιδική ομάδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Αιανής
"Η Πρόοδος"

11. **Αφήγηση παραμυθιού**
αφηγείται ο Ευάγγελος Ζαγάρας από την Άνω Κώμη
παρακολουθούν και παίζουν τα παιδιά της Αιανής

12. **Λαζαρίτικα & Βαϊάτικα Έθιμα**
12.1. **Ο "Φτωχολάζαρης" και η "Λαζαρόπ'τα"**
από τα μέλη του Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας Παρασκευής
Έξω απο τη Βυθανία
Δω στις εκκλησιάς το πλαϊ
Άσπρο τριαντάφυλλο φουρώ
Μας καρτιρούν οι μάνις μας

12.2. **Παιχνίδια, Χοροί και τραγούδια των Λαζαρίνων**
από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Αιανής "Η Πρόοδος"
Στη βρύση πα'νου για νιρό
Τσιντζιρό γαιϊάνι
Πάσα ταχιά Βαϊα μ' σηκώνουμι
Αφήνου την κυρίτσα μου

13. **Μεγάλη Πέμπτη: Το Μοιρολόι της Παναγιάς**
από τις γυναίκες του Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίας
Παρασκευής

14. **Πασχαλινά χοροστάσια: Τρίτη του Πάσχα στη Μηλιά**
από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Μηλιάς "Ο Προοδευτικός"
Τρεις μέρις Δέσπω μ' Πασχαλιά
Τετραδίτσα και Διπλός Χορός

15. **Στιγμιότυπα του ποιμενικού βίου: Μαντρί στο Μπούρινο**

16. **Δρώμενα της Πρωτομαγιάς από τον Κρόκο**
από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Κρόκου "Ιωακείμ Λιούλιας"
Τώρα Μαϊά, τώρα δρουσιά
Το Μάη κρασί μην πίνετε
Ο Μάης αρραβωνιάστηκε
Εμείς τον Μάη τον ξέρουμε

17. **Κλήδονας του Αγίου Αθανασίου στο Χρώμιο**
απο τον Πολιτιστικό Σύλλογο Χρωμίου "Η Ρωμισούνη"
Τίνος ειν 'τ' Αϊ Κλήδονα
Βρυσούλα Μπουρινιώτικη
Αμπέλι είχα στον Μπούρινο

18. Αρραβωνιάσματα

από τον Σύλλογο Γυναικών Ροδιανής
Πούσαν περιστερούλα μου
Αϊντες συντρόφισσες
Στάζουν τα κεραμίδια σου
Γυρίσματα

19. Δρώμενα του Γάμου

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Κάτω Κώμης

19.1. Τελετουργικό Λούσιμο της Νύφης με πηλό και βαφή με "γίκνα"

Η Μάρου απού τα Γιάννινα
τραγουδούν οι: Δέσποινα Γάτα, Παρασκευή Παπαϊωάννου,
Κωνσταντίνα Ρούση, Αλεξάνδρα Τούνα από την Κάτω Κώμη

19.2. Ξύρισμα του Γαμπρού

Φέρτι λιένι, φέρτι ξουράφι

19.3. Στολισμός της Νύφης

Κόρη κάθουνταν και τη λυγάδιαζε

19.4. Χοροί του Νούνου και της Νύφης

Αϊντες συντρόφισσες να πάμι για νιρό

20. Στιγμιότυπα του αγροτικού βίου: Μάζεμα και επεξεργασία του Τσαγιού στη Μεταμόρφωση &**21. Δρώμενο της Περπερούνας**

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Μεταμόρφωσης
Πιρπιρούνα πιρπατεί
Νε 'κει πέρα κι αντίπερα

22. Παιδικά Παιχνίδια

παίζει όμιλος παιδιών απο τον Κήπο

23. Αρχαιολογικά ευρήματα και σύγχρονες αθλητικές πρακτικές: Λαϊκά Αγωνίσματα

από την Γεωργία Καραμήτρου - Μεντεσίδη,
Δρ. Αρχαιολογίας

24. Στιγμιότυπα του παραδοσιακού υλικού βίου: Τα πέτουρα της Ροδιανής

τα πέτουρα παρασκευάζουν τα μέλη του Συλλόγου
Γυναικών Ροδιανής και τραγουδούν η Φωτεινή Νταζάνη
και η Δήμητρα Παπαχαρισίου απο την Καισαρειά

25. Αντάμωμα στη Λαριού

από τον Πολιτιστικό Σύλλογο "Αλιάκμων" και τη
συμμετοχή όλων των Συλλόγων

25.1. Τώρα το βράδυ βράδυ, τώρα το δειλινό

ερμηνεύει ο Παναγιώτης Βαβλιάρας από την Αιανή

25.2. Μοιρολόϊ / Μπεράτι

Γυρίσματα / Φέτος τ' αμπέλια χάλασαν Βασίλω μ'

Τα γλωσσικά ιδιώματα του Τσιαρτσιαμπά

Κώστας Δ. Ντίνας

Καθηγητής Γλωσσολογίας - Ελληνικής Γλώσσας και
Διδακτικής της,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η γλώσσα, πολύμορφη και πολύπλοκη σαν τη γλωσσική κοινότητα που τη χρησιμοποιεί, χαρακτηρίζεται από ετερογένεια (ποικιλία γλωσσών αλλά και διαλεκτική / ιδιωματική ποικιλία της ίδιας γλώσσας), ως αποτέλεσμα ιστορικών, γεωγραφικών και κοινωνικών παραγόντων.

Η περιοχή Κοζάνης-Γρεβενών, όπου εντάσσεται γλωσσολογικώς ο Τσιαρτσιαμπά, συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά μιας πλούσιας σε ποικιλία γεωγραφικής περιοχής: βρίσκεται στο όριο ανάμεσα στα συμπαγή νεοελληνικά ιδιώματα και σε "γλωσσικές μεταβατικές περιοχές" (σλαβόφωνη, αλβανόφωνη), εμφανίζει στο εσωτερικό της μικρές δίγλωσσες ομάδες (βλαχόφωνους, τουρκόφωνους, σλαβόφωνους) και αρκετές διαλεκτόφωνες ομάδες (Πόντιους, Θρακιώτες και Μικρασιάτες, Καππαδόκες).

Τα ιδιώματα του Τσιαρτσιαμπά ανήκουν στη μεγάλη κατηγορία των βόρειων νεοελληνικών ιδιωμάτων. Μερικά από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά τους:

i) τα (άτονα) φωνήεντα *e* και *o* προφέρονται ως *i* και *u* αντίστοιχα (κώφωση), π.χ. έφαγε > έφαγι, ο λόγος > ου λόγους, παραμένουν όμως όταν είναι τονισμένα, π.χ. ζιστός αλλά ζέστα, πουλιμώ αλλά πόλιμους.

ii) τα (άτονα) φωνήεντα *i* και *u* αποβάλλονται, π.χ. μισό > μσό, βουνό > βνό, παραμένουν όμως όταν είναι τονισμένα, π.χ. βνό αλλά ξιρουβούνι.

iii) ο λεξιλογικός πλούτος των ιδιωμάτων αυτών συνίσταται από αρχαιοελληνικά και μεσαιωνικά στοιχεία (αδουκειέμει, ξιμέτουχος), διαβαλκανικές λέξεις (γκλαπάτσα, λάιου) και ξένα γλωσσικά δάνεια: τουρκικά (αβλαγάς, χατάς), σλαβικά (αζμπόρστους, πουκρόβι), λατινικά ή νεολατινικά (μισάλα, κουργέλλια, λουκάντα), αλβανικά και άλλων γλωσσών.

Η περιοχή του Τσιαρτσιαμπά τον 16ο αιώνα

Κώστας Ε. Καμπουρίδης

Φιλολόγος, Δρ. Ιστορίας στο ΑΠΘ, Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) - Αρχεία Ν. Κοζάνης

Τον 16ο αιώνα, η περιοχή του Τσιαρτσιαμπά ανήκε διοικητικά στο βιλαέτι, δηλ. την επαρχία Σερβίων που με τη σειρά της υπαγόταν στη Βέροια (Kara Feraye). Οι οθωμανικοί κώδικες που εναπόκεινται σήμερα στην Κωνσταντινούπολη και αποτέλεσαν αντικείμενο έρευνας που θα εκδοθεί σύντομα, παρέχουν πληθώρα στοιχείων στον σύγχρονο ιστορικό για τον πληθυσμό και την οικονομία των οικισμών του Τσιαρτσιαμπά την περίοδο 1500-1580.

Σημαντικότερος πληθυσμιακά και οικονομικά οικισμός ήταν η Αιανή, η Kalıyanı όπως αναφέρεται στους κώδικες, ο πληθυσμός της οποίας σε κάποια χρονική στιγμή έφτασε και τα 790 φορολογούμενα νοικοκυριά, περίπου 3.200 κάτοικοι, στο τέλος όμως της περιόδου μειώνεται. Στην Αιανή παρατηρείται και η μεγαλύτερη παραγωγή σιτηρών όχι μόνον στον Τσιαρτσιαμπά αλλά και σε ολόκληρο το βιλαέτι των Σερβίων καθώς και σημαντική παραγωγή κρόκου (zaferan).

Σχεδόν όλοι οι σημερινοί οικισμοί του Τσιαρτσιαμπά καταγράφονται στον παλαιότερο κώδικα που χρονολογείται το 1500 με τις τότε ονομασίες τους όπως η Άνω Κώμη ως Vanca-i Büzürg, η Λευκοπηγή ως Velijdi, το Πρωτοχώρι ως Portoraj, η Καρυδίτσα ως Ispirilit, η Λευκόβρυση ως Izvor. Καταγράφονται, όμως, και οικισμοί που σήμερα δεν υπάρχουν όπως οι Ververi και Iftelya, κοντά στην Αιανή, ανάμνηση των οποίων αποτελούν τα σωζόμενα τοπωνύμιά τους.

Ο χρόνος γένεσης των περισσότερων οικισμών του Τσιαρτσιαμπά μπορεί να αναχθεί ίσως και μέχρι το 1480, αφού ο παλαιότερος κώδικας του 1500 περιέχει στοιχεία και της προηγούμενης απογραφής. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στην περιοχή του Τσιαρτσιαμπά κατά την περίοδο αυτή δεν υπήρξε οργανωμένος εποικισμός της με τούρκους νομάδες, τους Γιουρούκους, όπως συνέβη στη γειτονική περιοχή του σημερινού Ελλησπόντου.

Η μουσική της περιοχής "Τσιατσιαμπά"

Μια σύντομη περιγραφή

Δρ Κωνσταντίνος Σ. Τσαχουρίδης

Η περιοχή του Τσιαρτσιαμπά βρίσκεται σε μία ιδιαίτερη γεωγραφική θέση όσον αφορά στον ευρύτερο μουσικό χάρτη του Ελλαδικού χώρου. Και αυτό γιατί τα ηχογεωλογικά τοπία του Ελλαδικού χώρου μας χαρίζουν ένα "μουσικό πέρασμα" από την Ανατολή στην Δύση δημιουργώντας έτσι ένα μουσικό κράμα που επαμφοτερίζει μεταξύ των δύο αυτών μουσικών κόσμων. Όντας στη μέση αυτής της μουσικο-γεωγραφικής διαδρομής, η περιοχή του Τσιατσιαμπά διαθέτει ένα μουσικό ηχόχρωμα που χαρακτηρίζεται από στοιχεία της Ελληνο-δυτικής αλλά και της Ελληνο-ανατολικής παραδοσιακής μουσικής.

Από τις μέχρι τώρα καταγραφές διαπιστώνουμε πως η συγκεκριμένη περιοχή αποκαλύπτει έντονα στοιχεία της Ηπειρώτικης μουσικής παράδοσης χωρίς όμως να αίρει στοιχεία της Ελληνο-ανατολικής μουσικής και φυσικά της κεντρικής Μακεδονίας. Ωστόσο, το ιδίωμα χαρακτηρίζεται "Ηπειρώτικο" ως προς τον τρόπο εκτέλεσης παρόλο που οι κλίμακες που χρησιμοποιούνται γέρνουν προς την Ανατολή ενώ οι ρυθμοί συμβαδίζουν με αυτούς της κεντρικής Μακεδονίας.

Πιο συγκεκριμένα ο Τσιατσιαμπάς παρουσιάζει μία έντονη προτίμηση στη φόρμα του τραγουδιού παραχωρώντας έτσι στην ανθρώπινη φωνή τον πρωτεύοντα ρόλο σε σχέση με τα υπόλοιπα μουσικά όργανα. Αυτό φυσικά δεν αποκλείει τη χρήση μουσικών οργάνων όπως το κλαρίνο, λαούτο, ντέφι ή νταϊρέ, αλλά και βιολί (κάτι που θυμίζει την Ηπειρώτικη ζυγιά). Είναι επίσης χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μεγάλο μέρος του ρεπερτορίου εκτελείται από γυναικείες φωνές οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν τα εξής κύρια χαρακτηριστικά:

- Προτίμηση στις φωνητικές εκτάσεις της καθομιλουμένης γλώσσας, προσδίδοντας μια "γήινη", θα λέγαμε, διάσταση στο τελικό φωνητικό άκουσμα,
- Ετεροφωνία στον τρόπο εκτέλεσης (δηλαδή εκτέλεση της ίδιας μελωδίας με παροδικές μικρές αποκλίσεις κάποιων φωνών), και
- Μειωμένη λαρυγγική ευελιξία μιας και τα "φωνητικά σπασίματα" δεν αποτελούν μεγάλο μέρος της εκτέλεσης. Αυτοσκοπός της φωνητικής εκτέλεσης δεν αποτελεί η επίδειξη των φωνητικών ικανοτήτων αλλά ανάδειξη της θεματολογικής σημασίας των τραγουδιών που μπορεί και αιχμαλωτίζει με δωρικό τρόπο τις βαθιές έννοιες της Ελληνο-Ορθόδοξης λατρείας κατά τη διάρκεια όλου του ημερολογιακού έτους, της αγάπης και του έρωτα, της ξενιτιάς και του πόνου αλλά και της καθημερινότητας. Οι πιο συνηθισμένοι ρυθμοί είναι 7/8, 11/8, αλλά και 2/4, 4/4 ή 8/8.

Ιδέα - Σχεδιασμός και Οργάνωση

Αλέξανδρος Πελέκας, Συνεργάτης ΔΕΠΑΚ
Γιώργος Τούνας, Διοργάνωση εκδηλώσεων

Επιστημονική Επιτροπή

Κώστας Δ. Ντίνας

Καθηγητής Γλωσσολογίας – Ελληνικής Γλώσσας και Διδακτικής της,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ζωή Ν. Μάργαρη

Εθνολόγος – Πολιτισμική Ανθρωπολόγος, Ερευνήτρια Κέντρου Ερεύνης
Ελληνικής Λαογραφίας – Ακαδημία Αθηνών

Κώστας Ε. Καμπουρίδης

Φιλολόγος, Δρ. Ιστορίας στο ΑΠΘ, Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ),
Αρχεία Ν. Κοζάνης

Γεωργία Καραμήτρου – Μεντεσίδη

Δρ. Αρχαιολογίας, Προϊσταμένη της Λ' ΕΠΚΑ, Αρχαιολογικό Μουσείο
Αιανής

Κώστας Σ. Τσαχουρίδης

Εθνομουσικολόγος, Καθηγητής Φωνητικής, Επισκέπτης Βοηθός
Ερευνητή Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Πανεπιστημίου του Λονδίνου,
Λέκτορας (407/80) στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Συντελεστές της παράστασης:

Ελπίδα Σκούφαλου: Καταγραφή, Επεξεργασία, Επιμέλεια & Παραγωγή
Οπτικού Υλικού

Ζωή Ν. Μάργαρη: Επιστημονική Επιμέλεια, Σενάριο & Τεκμηρίωση

Ευαγγελία Παπαδοπούλου: Εθνομουσικολογική Έρευνα, Μουσικολογική
Επιμέλεια, Οργάνωση Παραγωγής

Ρουσσέλος Αραβαντινός: Μοντάζ, Γραφικά, Τίτλοι & Επεξεργασία
Οπτικού Υλικού

Κωνσταντίνα Βαγιώτα: Συλλογή και ψηφιοποίηση φωτογραφικού
αρχαιικού υλικού

Αντώνης Κύρινας: Επιμέλεια Ήχου

Τάσος Διδασκάλου: Φωτισμοί

Βασίλης Βακρατσάς: Επιμέλεια - Κατασκευή Σκηνικών

Παίζουν οι μουσικοί:

Γιάννης Μπούκος κλαρίνο, Νίκος Χριστοδούλου τραγούδι,
Ζήσης Φτάκας λαούτο, Γιώργος Στάμος βιολί, Στέλιος Μπούκος ντέφι

Ευχαριστούμε τους:

Μορφωτικό – Πολιτιστικό και Αθλητικό Σύλλογο Αγίας Παρασκευής,
Πολιτιστικό – Μορφωτικό Σύλλογο Αιανής "Η Πρόοδος", Πολιτιστικό
Σύλλογο "Αλιάκμων" περιοχή Τσιαρτσιαιμπά, Πολιτιστικό Σύλλογο
Άνω Κώμης, Πολιτιστικό Σύλλογο Καισαρείας "τα 7 πλατάνια", Όμιλο
γυναικών Καισαρείας, Όμιλο γυναικών Καρυδίτσας, Εκπολιτιστικό –
Φυσιολατρικό Σύλλογο "Αριστοτέλη" Κάτω Κώμης, Όμιλο κατοίκων
Κερασιάς, Μορφωτικό – Πολιτιστικό Σύλλογο Κήπου, Πολιτιστικό
Σύλλογο Κρόκου "Ιωακείμ Λιούλια", Πολιτιστικό και Αθλητικό Σύλλογο
"Αναγέννηση" Κτενίου, Εκπολιτιστικό – Μορφωτικό και Αθλητικό
Σύλλογο "Μέγας Αλέξανδρος" Λευκοπηγής, Μορφωτικό – Πολιτιστικό
Σύλλογο Μεταμόρφωσης, Πολιτιστικό και Αθλητικό Σύλλογο Μηλιάς
"Ο Προοδευτικός", Σύλλογο Γυναικών Ροδιανής "Η ωραία Ελένη",
Εκπολιτιστικό και Αθλητικό Σύλλογο Χρωμίου "Η Ρωμιούσση", όμιλο
κατοίκων Πύργου, όμιλο κατοίκων Κοντοβουνίου.

Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Μικροκάστρου,
Σύνδεσμο Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης,
Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο & Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Ν Κοζάνης
Βασίλη Τζούκα, Γιάννη Τιάκα, Ναπολέοντα Κοντό,
Νίκο Σιαμπανόπουλο.

Δημοτική Επιχειρήση
Πολιτισμού, Αθλητισμού & Κοινωνικής Πολιτικής
Κοζάνης

Νικολέττα Μπουμπόναρη, Αντιδήμαρχος Πολιτισμού
Ιωάννα Βόμβα, Διευθύντρια

Παύλου Μελά & Αυλιώτη, 501 00 ΚΟΖΑΝΗ,
ΤΗΛ. 24610 29843 – 21285, fax. 24610 29163

www.depakoz.gr, e-mail: depakoz@otenet.gr